

"ULUSAL" ENERJİ POLİTİKALARI NE KADAR ULUSAL? IMF NİYET MEKTUPLARINDA AB KATILIM ORTAKLIĞI BELGESİ AB ULUSAL PROGRAMINDA ELEKTRİK SEKTÖRÜ ve YENİDEN YAPILANMA

Erşat AKYAZILI - Cengiz FAYDALI
Enerji-Yapı Yol Sen

ÖZET

İnsanlar düşüncelerini kavramlar aracılığıyla oluşturur ve aktarırlar. Bu nedenle kavramlar düşüncenin oluşturuluş biçimini ve çerçevesinin de belirler. Yani kavramlar ideolojiktirler. Örneğin "Gelişmekte olan ülkeler" kavramı bir ideolojik söyleme karşılık gelirken, aynı ülkeleri ifade eden "Geri bırakılmış ülkeler" kavramı başka bir ideolojik söyleme karşılık gelmektedir. Dolayısıyla siyasal, ekonomik vb. alanlarda egemen çevrelerce kullanılan kavramlar rast gele kullanılan sözcükler olmayıp, toplumun düşüncesine yön vermek, kendi politik tercihlerini uygulamak amacıyla özenle seçilmiş kavramlardır. Bu nedenle egemen çevrelerce kullanılan kavramların siyasal özünü açığa çıkartmak, bu politikaları toplum önünde teşhir etmek son derece gerekli olmaktadır.

Egemen çevrelerce kullanılan bu tür kavramlardan biri "ulusal" kavramıdır. Ulus kavramı belirli bir tarihsel dönemine denk gelen, yani bir başlangıcı olan ve bu nedenle bir de sonu olacak olan tarihsel bir kavramdır. Kapitalist egemenliğin başlangıç dönemine karşılık gelen bu kavram, yine kapitalizmin yayılmacı doğası gereği aşınmaktadır ve giderek kaybolacaktır.

Kapitalizmin başlangıç ve gelişme yıllarında belirleyici bir öneme sahip olan ulusallık faktörü, kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaşmasıyla birlikte, özellikle geri bırakılmış sömürge ve yarı sömürge ülkeler (Egemen literatürde "Gelişmekte Olan Ülkeler " kavramı kullanılmaktadır) açısından önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Küreselleşme söyleminin egemen olduğu son 10 yıl içerisinde ise, temsili demokrasinin krizi olarak da ifade edilebilecek olan gelişmeler karşısında, yani tüm temel politikaların, "ulusal kapitalizm" dışından güçler tarafından belirlenmesi, "ulusal kapitalizmin iktidar organlarının" yalnızca bu politikaları uygulamaktan sorumlu yürütme organları haline gelmeleri, ulusal kavramının içini tamamen boşaltmış, onu boş bir kavram haline getirmiştir.

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

Ancak tüm bu yöndeki gelişmelere karşın, toplumun emperyalist politikalara karşı tepkisi, "ulusal" kavramına yönelik sürdürdüğü göreceli duyarlılık, yönetici sınıfın bu kavramı ısrarla kullanmasını gerektiriyor. Böylece emperyalist merkezlerce oluşturulan politikalar, yönetici sınıf tarafından topluma ulusal politikalar olarak sunulurken, toplumun tepkisi asgariye indirilmek isteniyor. Bu amaçta önemli ölçüde başarı sağlandığı da söylenebilir.

Bu genel çerçeveye içersinde, ülkemizde elektrik sektörü özelinde girilen çeşitli uluslar arası ilişkilerin, sektörde yaşanan değişimlerin değerlendirilmesi, bu sektörde uygulanan politikaların ne oranda "ulusal" politikalar olduğunu açıkça ortaya koyacaktır. Bunun için öncelikle son üç yıldır IMF ile yaşanan ilişkiler, IMF ile yapılan Stand-by anlaşması kapsamında Hükümet tarafından verilen Niyet Mektupları değerlendirilecektir. Ardından Avrupa Birliği sürecinde elektrik sektörü değerlendirilecektir. Kapsamın daraltılması amacıyla, bu konuda yalnızca "Katılım Ortaklığı Belgesi" ve "Ulusal Program" incelenecektir. Son olarak elektrik sektöründe gerçekleşen fiili düzenlemeler üzerinde durulacaktır. Sonuçta sektörde dışsal olarak dayatılanlarla yapılan düzenlemelerin çakışma düzeyi değerlendirilerek, elektrik sektöründe uygulanan "ulusal" politikaların ne oranda ulusal olduğu ortaya koyulmuş olacaktır.

Giriş

Dünya son yirmi yılda büyük bir alt üst oluş süreci içersine girmiştir. Bu süreçte ekonominin örgütlenmesi, daha tam ifadeyle ekonominin liberal temelde yeniden örgütlenmesi bu alt üst oluşun nedenini oluştururken, sürecin önemli aktörleri arasında Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü arkasına gizlenmiş ABD ve Avrupa Birliği gibi dünya ekonomisi ve siyasetine kendi çıkarları çerçevesinde yöne veren gelişmiş kapitalist devletler vardır.

Bu büyük güçler tarafından gündeme getirilen Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşme kavramları ve bu kavramlar içersinde açıklanan uygulamalar ve alt üst sürecinden olumsuz olarak en çok etkilenen/etkilenen olan ülkeler geri bırakılmış ülkeler olurken, toplumsal kesimler arasında emekçiler yer almaktadır.

Söz konusu olan kapsamlı bir alt-üst oluştur. Bu kapsamlı değişimde en önemli sektörlerden biri enerji sektörüdür. Geçmişte dünya savaşlarına neden olan enerji, bu günde aynı önemini korumakta, hatta geleneksel kaynakların tükenmekte oluşu nedeniyle önemini daha da artırmaktadır. Bugün Ortadoğu, Kafkaslar, Orta Asya en sorunlu bölgelerin başında gelmektedir ve bütün bu bölgeler aynı zamanda enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeler durumundadır. Bu sorunun arkasında emperyalist devletler, çok uluslu şirketler ve bunların sözcülüğünü yapan IMF gibi uluslararası örgütler vardır.

IMF, 44 ülkenin delegeleri ile 1944'de, Bretton Woods toplantısı sonuçları çerçevesinde kuruldu ve 1946 Mayıs'ında işlerlik kazandı. IMF özellikle 1973 petrol krizi ve dünyada

yaşanan genel ekonomik buhrandan sonra, Dünya Bankası ile birlikte "yapısal uyum programları" adı verilen ve az gelişmiş ülkelerin sistemle tam bütünleşmesini sağlamaya yönelik projeleri beraberce yürütür hale geldi. Yapısal uyum programlarını Dünya Bankası projelendirirken, IMF de stand-by anlaşmaları ile bu uyum programlarının uygulanışını denetlemektedir.

IMF yönetiminde ABD %17,35, İngiltere %5,02, Almanya %6,08, Fransa %5,02 Japonya %6,22, toplam %39,69 orana sahiptir. Bu oran, belirtilen beş devlete IMF politikalarını belirleme olanağını vermektedir. Sonuçta IMF politikaları dünya ekonomisinde söz sahibi olan bu beş devlet tarafından belirlenmekte, geri kalmış tüm diğer ülkeler, bu devletlerin şemsiyesi altında bulunan büyük sermaye gruplarının çıkarı doğrultusunda yönlendirilmekte, hatta zorlanmaktadır.

IMF ile girdiğimiz tüm ilişkilerde bu yalın gerçek kolayca gözlemlenebilir. Bu anlamda IMF ile gerçekleştirilen son Stand-by anlaşması, bu çerçevede verilen niyet mektupları ve son yıllarda yaşanan somut gelişmeler değerlendirildiğinde bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

IMF'YE VERİLEN NİYET MEKTUPLARINDA ELEKTRİK SEKTÖRÜ

IMF ile yapılan anlaşmalar kamunun yeniden yapılandırılmasında son derece belirleyici niteliklere sahiptir. Bu nedenle IMF ile yapılan anlaşmalar enerji sektörünü doğrudan etkilemektedirler. Bu yönüyle son dönemde IMF ye verilen Niyet Mektuplarının incelenmesi sektörde yapılmak istenenlere ışık tutacaktır.

9 Aralık 1999 Tarihli Niyet Mektubu

Bu niyet mektubunun EK B "Kamu İktisadi Teşebbüsleri " başlığı altındaki 7. maddesinde, "TEAŞ, TEDAŞ ve BOTAŞ'ın faiz dışı dengeleri, performans kriteri tanımına dahil edilmektedir. Bu nedenle, ilgili kuruluşların finansman durumlarının üçer aylık dönemlerde kontrol" edileceği belirtilmektedir. Yani IMF KİT'lerin denetimini yapacaktır.

18 Aralık 2000 Tarihli Niyet Mektubu

Bu niyet mektubunda enerji sektörü ile ilgili ayrıntılı bölümler yer almaktadır. "Maliye Politikası" başlığı altındaki 16. madde "Kamu sektörünün konsolide bütçe dışında kalan bölümü konusunda;

• *Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) faiz dışı dengesi, 2000 yılında GSMH'nın %-1.5'i olup, bu oranın 2001 yılında GSMH'nın %-0.9 olmasını beklemekteyiz. İhtiyatlı ücret politikalarına ek olarak bu iyileşme şu tedbirleri yansıtmaktadır: , (iii) Aralık 2000 itibariyle TEAŞ tarafından satılan ortalama elektrik fiyatları kwh başına 4.5 Sent olması ve TEDAŞ ile ilgili olan (TEDAŞ'ın TEAŞ'tan aldığı elektriğin artan maliyetini karşılmasını sağlayacak) fiyat artışlarının yapılması ve (iv) 2001*

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

Ocak ayı sonuna kadar LPG üzerindeki sübvansiyonun kaldırılması. Ek olarak, 2000 yılında Hazine'nin portföyündeki KİTlerde emekli olan personelin azami %15'ine kadar yeni personel alımı politikası sürdürülecektir. KİTler arasında transfer edilen personel bu sınıra dahil edilecektir. Bu limit dahilinde yeni istihdama izin verme konusunda sadece Hazine yetkili olacaktır."

Burada, kamu hizmetlerinin yüksek bedelden fiyatlandırılması, böylece kamu finansman açıklarının kapatılması ya da azaltılması amaçlanmaktadır. Bu bir yandan bu tür hizmetlerin sosyal ve siyasal amaçlar, verimlilik kriterleri yerine, kar kriterine bağlı olarak faaliyet göstermesi, devamla, özelleştirme ve elektrik piyasası oluşturulmasına zemin hazırlanması anlamına gelmektedir. Zaten KİT'lerde personel politikasından bahsedilen son cümlelerde yeni personel alımına yönelik getirilen sınırlama, yine elektrik sektörünün özelleştirilmesi için elverişli ortamın hazırlanmasıdır. Yani bu yolla özelleştirme sonrası ortaya çıkacak fazla personel sorunu azaltılmak istenmektedir.

"Yapısal Hususlar" başlığının "Özelleştirme" alt başlığı altındaki 36. maddede

"Elektrik sektöründe rekabete dayalı bir piyasa için uygun düzenleyici çerçevenin oluşturulması ve bu sektördeki devlet varlıklarının doğrudan satış yoluyla elden çıkarılması, ekonomik etkinliğin artmasını ve yabancı doğrudan yatırımları çekmeyi hedefleyen reform stratejimizin temel unsurlarıdır. Bu amaçla;

• 14 Aralık 2000 tarihine kadar ve Dünya Bankası Ekonomik Reform Kredisi'ne uygun olarak bir elektrik piyasası kanunu Parlamento'ya sunulacaktır (ön koşul). Bu kanun (i) tarife politikası üzerinde tam yetkiye sahip bağımsız bir düzenleyici kurum oluşturmaktadır, (ii) devlete ait enerji üretim santralleri ve dağıtım şirketlerinin doğrudan satışına yönelik bir çerçeveyi belirlemektedir, (iii) devlete ait enerji üretim ve dağıtım şirketleri için işletme haklarının devrine ilişkin finansman işlemlerinin tamamlanması amacıyla son tarih olarak 31 Mart 2001'i belirlemektedir. Bu kanunun 2001 Ocak ayı sonuna kadar hayata geçirilmesi yapısal performans kriteridir."

Burada IMF ve DB ilişkisi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde enerji sektörüne ilişkin yapılacaklar son derece sıkı tutulmuştur. Örneğin elektrik piyasası kanunu 14 Aralık tarihine kadar Parlamente'ya sunulacağı belirtilmiş ve bu ön koşul olarak koyulmuştur. Gerçekte belirtilen tarihte yasa teklifi parlamente'ya sunulmuştur.

Yine Dünya Bankası, İşletme Hakkı Devri yöntemiyle özelleştirmeye karşı çıkarak mülkiyet hakkı devri önermekteydi. Bu öneri de niyet mektubuna girmiş ve enerji üretim santrallerinin ve dağıtım şirketlerinin doğrudan satışı benimsenmiştir.

Yasanın yürürlüğe girmesi için, Ocak 2001 sonuna kadar bir süre öngörülmüştür. Ve bu yapısal performans kriteri olarak kabul edilmiştir.

• 2001 Ocak ayı sonuna kadar kamu iktisadi teşebbüslerine ilişkin kanun (233 sayılı Kanun), TEAŞ'ın birbirinden farklı elektrik üretim, dağıtım ve satış şirketleri olarak yeniden yapılandırılmasına müsaade edecek şekilde değiştirilecektir."

Burada, TEAŞ'ın parçalanarak bütünlüğünün bozulması ve gerekli gördükleri birimlerin, parçaların özelleştirilebilmesi için uygun koşulların yaratılması ifade edilmektedir. Bu konuda iletim işlevinin kamu mülkiyetinde kalması, üretim, dağıtım ve ticaret birimlerinin özelleştirilmesi hedeflenmektedir.

• *TEAŞ'ın yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir kararname 2001 Ocak ayının sonuna kadar çıkarılacaktır."*

Bu bölümün yukarıda belirtilen 233 Sayılı KHK'de ilgili değişiklik yapıldıktan sonra, TEAŞ'ın üçe bölünmesi yoluyla yeniden yapılanmasına ilişkin bir KHK çıkartılarak fiili bölme işleminin gerçekleştirileceği belirtilmektedir.

"2001-02 döneminde ortaya çıkacak potansiyel elektrik arzı eksikliğinin karşılanmasına yardımcı olması amacıyla, 2002 yılına kadar bitirilmesi koşuluyla, Hazine garantisi almaya uygun 29 Yap-İşlet-Devret projesi listesi- toplam yaklaşık 1.5 gwh kapasiteye sahip- 31 Aralık 2000 tarihine kadar ilan edilecektir. Elektrik arzındaki iyileşme dikkate alındığında bunlardan başka Yap-İşlet-Devret projesi hazine garantisi alamayacaktır."

DPT, TEAŞ ve Enerji Bakanlığı arasında bir kriz konusu olan elektrik arzı sorunu böylece çözülmektedir. DPT, Enerji Bakanlığı'nı plansız çalışmakla suçlamakta ve 2002 yılı sonrasında gereksinimden fazla elektrik arzı gerçekleştirilebileceği ve kullanılmayan elektriğe para ödeneceğini belirtmekteydi. Bu durumda elektrik üretimi konusunda gereksiz projelere hazine garantisi verilmeyecektir. Buradaki amaç kamu maliyesinde disiplinin sağlanarak dış borç geri ödemelerinin sağlama alınması olabilir.

• *İşletme haklarının devri için son tarih olan 31 Mart 2001 tarihinden sonra devlet idaresinde kalan elektrik dağıtım şirketlerinin satışına ilişkin ön-yeterlilik ihalesi 15 Nisan 2001'e kadar başlatılacaktır."*

Burada anlatılan son derece açık gözükmemektedir. İhaleye çıkılmamış santraller için yada özel sektöre devri şu yada bu nedenle gerçekleştirilememiş birimlerin, yani elektrik sektörünün kamuda kalan kısmı için yeni ihale süreci başlatılarak sektörün bütünüyle piyasa mekanizmalarına açılmasının sağlanacağı ifade edilmektedir.

3 Mayıs 2001 Tarihli Niyet Mektubu

Bu mektupla aynı zamanda stand-by düzenlemesi kapsamında gerçekleştirilen altıncı ve yedinci gözden geçirmelerin tamamlanması talep edilmekte, Kasım ve Şubat aylarında patlak veren ekonomik kriz nedeniyle yoğun finansal sıkıntılar ve bazı politikalarda yapılan değişiklikler gerekçe gösterilerek (aşağıdaki) performans kriterlerinden feragat edilmesini talep edilmektedir.

"Ayrıca Elektrik Piyasası Kanunu'nun onaylanmasına ilişkin yapısal performans kriterinden de feragat edilmesini talep etmekteyiz. Bu feragat, kanunun programda 15 Şubat olarak öngörülen revize edilmiş son kabul tarihinden iki hafta sonra

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

yürürlüğe girmiş olması ve kanunda elektrik üretim ve dağıtım işletim haklarının devrine ilişkin finansman işlemlerinin tamamlanması için (2001 yılı Mart ayı sonu olarak öngörülen) son tarihin 2001 yılı Haziran ayı sonu olarak belirlenmiş olması sebebi ile gerekmektedir. Bu ufak sapmalar, bu önemli yapısal reformun kapsamını daraltmamaktadır.

Ancak görüleceği gibi burada feragat istenen konu yapılacağı taahhüt edilen işlerin özü ile ilgili olmayıp, tarihle ilgili bir feragattir. Zaten son cümleden de anlaşılacağı gibi "bu ufak sapmalar" verilen taahhütlerin kapsamını daraltmamaktadır.

21. Özelleştirmenin zamanlaması piyasa koşullarına bağlı olmakla birlikte hedefimiz başarılı özelleştirme politikalarına engel teşkil eden tüm hususları ortadan kaldırarak, piyasa koşulları elverdiğinde en hızlı şekilde harekete geçebilmektir. 2001 yılının kalan kısmında atılacak adımlar, Türk Telekom, TÜPRAŞ (petrol rafinerisi), Türk Havayolları (THY), ERDEMİR (çelik), TEKEL (tütün ve alkollü içecekler), ŞEKER (sugar) ve elektrik enerjisi üretimi (TEAŞ) ve elektrik dağıtımı (TEDAŞ) şirketleri de dahil olmak üzere önemli kamu teşebbüslerinin çoğunluk hisselerinin özelleştirilmesi için gerekli hazırlık işlerinin tamamlanmasına odaklanacaktır. Özelleştirme İdaresi de elindeki küçük ve orta ölçekli şirketler portföyünü satma çabalarına devam edecektir. Bu operasyonlar bütçeye çok yüksek seviyede nakit gelir getirebilecektir, ancak bunların zamanlaması piyasa koşullarına bağlı olacaktır. Dolayısıyla, 2001 için özelleştirme gelirlerinden beklenen getiri miktarını 1 milyar ABD Doları olarak (2000 yılında tamamlanan operasyonlardan nakde dönüştürülen 2 milyar ABD Dolarına ilave olarak) revize etmiş bulunuyoruz. 2002 yılında ise özelleştirme gelirlerinin 3½ milyar ABD Dolarına çıkmasını bekliyoruz. Daha ayrıntılı olarak:

• Hükümet, Elektrik Piyasası Kanunu'nda gösterildiği üzere işletme haklarının devri için son tarih olan 30 Haziran 2001 tarihinden sonra devletin elinde kalan elektrik üretim ve elektrik dağıtım varlıklarını özelleştirmek niyetindedir. Özelleştirme İdaresi, kanunda belirtilen piyasa reformu stratejisine uygun bir zamanlama tablosu çerçevesinde bu işlemleri yapacak yatırım danışmanları tutacaktır.

Burada verilen taahhüt elektrik sektöründeki özelleştirmelerin ilk ihaleye çıkılanla sınırlı kalmayacağıdır. 1996 yılında yapılan ilk ihale kapsamında zaten elektrik dağıtım bölgelerinin tamamına yakını, termik santrallerin ise büyük bir bölümü vardı. Bu durumda Hükümet tarafından belirtilen niyet çerçevesinde, özelleştirme kapsamına geriye kalan termik santraller ile, büyük bir olasılıkla, hidrolik santraller de girecektir. Ayrıca, yukarıda belirtilen niyet çerçevesinde, özelleştirme gelirlerinin önemli bir kısmı yabancı sermayeli danışman şirketlere aktarılmaya devam edilecektir. 1996 yılı itibariyle özelleştirme gelirlerinin hemen hemen yapılan giderlerle eşit olmasında temel faktör bu tür danışmanlık giderleridir.

Bu arada aşağıda yer alan taahhüt ile istihdam konusu da açıklık kazanmaktadır. Buna göre emekli olan personelin ancak %15 i oranında bir istihdam söz konusu olacaktır. Ayrıca fazla mesai uygulaması da sıkı bir biçimde kısıtlanacağı belirtilmektedir.

"Ayrıca, Hazine Müsteşarlığı ve Özelleştirme İdaresi portföyünde bulunan KİT'ler ile Türk Telekom ve kamu bankalarından emekli olacak personelin azami yüzde 15'i oranında eleman istihdam edilmesi politikasının uygulanmasına devam edilecektir. Bir KİT'den diğerine transfer edilen personel bu limit dahilinde değerlendirilecektir. Her şekilde yeni işe alma Hazine'nin onayına tabi olacaktır. Hazine'ye yeni istihdam için başvurmadan evvel KİT'ler çalışanlarını bölgesel birimleri arasında kaydıracak ve emekli olan personel KİT'ler tarafından tekrar istihdam edilmeyecektir. Özelleştirme İdaresi portföyündeki şirketlerden, fonlardan ve döner sermayelerden, KİT'lere veya konsolide bütçeye işçi transferi yapılmayacaktır. Fazla mesai ücretleri sıkı bir şekilde kısıtlanacaktır."

26 Haziran 2001 Tarihli Niyet Mektubu

Mektubun "Kamu Maliyesi Politikası" başlığı altında yer alan

"2001 yılı için GSMH'nın %5.5'i olarak belirlediğimiz kamu sektörü faiz dışı fazlası hedefimizin gerçekleştirilmesi için telafi edici tedbirleri almış bulunuyoruz. Bu hedefin gerçekleştirilmesi, sürdürülebilir bir borç seviyesi sağlama stratejimizin önemli bir kısmıdır. Yürürlüğe konan ilave tedbirler şunlardır: İlk olarak, yukarıda da bahsedildiği üzere, Akaryakıt Tüketim Vergisi Mayıs ve Haziran aylarında program kapsamında orijinal olarak belirlenenden daha fazla artırılmış olup, yılın kalan kısmında da aylık bazda, en az TEFE artışı oranında artırılabilecektir. İkinci olarak, Kamu İktisadi Teşebbüsleri sektöründe ise, elektrik ve doğal gaz fiyatlarının planlanandan daha fazla artırılmasına karar verilmiştir. Daha ayrıntılı olarak, TEAŞ tarafından satılan elektriğin ortalama fiyatı, yıllık ortalama fiyatın 4.5 cent/kwh seviyesinde tutulmasını teminen, yıl sonuna kadar kademeli olarak 5.1 cent/kwh seviyesine çıkarılacaktır. TEDAŞ'ın tarifeleri de TEAŞ'ın fiyatları ile uyumlu olarak artırılabilecektir. BOTAS'ın ortalama satış fiyatı da girdi maliyetlerini sıkı sıkıya yansıtabilecek şekilde belirlenecektir..."

Burada bir dizi gizli gerçek açığa çıkmaktadır. Birincisi, kamu hizmetlerinde neo-liberal politikalara bağlı olarak son on yılda görülen yüksek fiyatlar, hizmetin niteliğinden değil belirlenen politikalardan kaynaklanmaktadır. Yukarıda belirtilen, ki bu bile dayatılan politikaların sonucudur, 4,5 cent/kwh lık elektrik üretim bedeli, 5,1 cent/kwh düzeyine yükseltilmektedir. Kamu oyuna yapılan açıklamalarda ise, bu artışların enflasyon, ücretler, üretim maliyetleri vb gerekçelerle yapıldığı belirtilmektedir.

İkinci olarak, KİT'lerin devletin makro ekonomik programlarını gerçekleştirebilmek için son derece önemli araçlar olduğu gerçektir. Özelleştirme ile bu önemli araçtan yoksun bırakılan devlet, bütünüyle uluslar arası mali piyasaların denetimine açık hale gelmektedir.

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001 "Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

Şubat krizinden sonra başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere dış piyasalardan para arayışına girilmesi bu durumun sonucudur.

31 Temmuz 2001 Tarihli Niyet Mektubu

Bu mektubun "Özelleştirme, İş Ortamı ve Yönetişim" başlığı altında yer alan 21. maddesinde

"İşletme Hakkı Devri için halihazırda imzalanmış ancak sonuçlandırılmamış bulunan sözleşmeler dışındaki elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi için hazırlıklar hemen başlatılacaktır. Halihazırda imzalanmış ancak sonuçlandırılmamış sözleşmeler ise (değiştirilen Elektrik Piyasası Kanunu ile belirlenen yeni bitirme tarihi olan) Ekim 2001 sonundan evvel ya sonuçlandırılacak ya da başka şekilde çözüme kavuşturulacaktır. Daha sonra 3 Mayıs 2001 tarihli Ekonomik Politikalar Bildirgesi'nde öngörüldüğü üzere kalan varlıkların satışına hız verilecektir. Yeni Elektrik Piyasası Kanunu'nun uygulanmasında Dünya Bankası'ndan yardım alınmaktadır. "

Özelleştirmelere ilişkin yukarıda belirtilenler, özellikle elektrik sektöründe Ekim 2001 tarihine kadar bitirileceği yönündedir. Ancak devir işlemlerinin "ya sonuçlandırılacak ya da başka şekilde çözüme kavuşturulacaktır" denilerek açık bırakılması, bu konuda Dünya Bankası tarafından istenilen "işletme hakkı devri" yerine "mülkiyetiyle satış" konusunun gerçekleştirileceği kanısını güçlendirmektedir. Bilindiği gibi "işletme hakkı devri" yönteminin tam bir özelleştirme olmayacağını söyleyen Dünya Bankası bu uygulamadan vazgeçilmesini istemektedir. Böyle bir durumda, özelleştirme sonucu yaşanan/yaşanılacak tüm sorunlara ek olarak, bu işletmelere yalnızca sahip olduğu araziler ve diğer mal varlıkları nedeniyle talebi artıracak, Et-Balık, Süt Endüstrisi vb kuruluşların başına gelenler TEAŞ ve TEDAŞ'ın da başına gelecektir.

İKİNCİ BÖLÜM:

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE ELEKTRİK SEKTÖRÜ

Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Elektrik Sektörü

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de toplanan Avrupa Konseyi, Komisyonun Türkiye ile ilgili ilerleme Raporunu ve Bileşik Kağıtta (her bir aday ülke tarafından katılım yönünde kaydedilen ilerlemeler hakkındaki Raporlar) belirtilen tavsiyelerini önemli ölçüde kabul etmiştir. Bu toplantı sonuçlarının enerji sektörü üzerindeki doğrudan ya da doğrudan sayılabilecek değerlendirmelerimiz şöyledir;

Belgenin "öncelikler ve orta vadeli hedefler" başlığındaki dördüncü maddede açıklanmaktadır. Buna göre "AB Komisyonu'nun İlerleme Raporundaki analizler temel alınarak, Türkiye için belirlenen kısa ve orta vadeli öncelikler ve ara hedefler" tanımlanmaktadır.

"Kısa vadeli hedefler" başlığı içerisinde, "Ekonomik Kriterler" alt başlığı " sosyal yönü dikkate alınarak, kamuya ait kurumların özelleştirilmesinin sürdürülmesi " hükmünü getirmektedir. Bu hüküm enerji sektörünü doğrudan ilgilendiren genel bir içeriğe sahiptir. Buna göre elektrik üretim ve dağıtımında işletme hakkı devri biçiminde yapılan özelleştirmeler sürdürülecek. Her ne kadar sosyal yönün dikkate alınacağından bahsedilse de, bu ifadenin özü özelleştirmelerin hızlandırılacağı olarak anlaşılmalıdır.

"Enerji" alt başlığı içerisinde,

"- AB enerji müktesebatının üstlenilmesi için bir programın yürürlüğe konulması.

- Elektrik ve gaz sektörleri için bağımsız bir düzenleyici makamın kurulması; görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yetki ve araçların verilmesi.

- Başta elektrik ve gaz direktifleri olmak üzere, iç enerji piyasasının kuruluşunun hazırlanması ve piyasanın açılması."

kriterlerini getiriyor. Buna göre birincisi 1995 yılında imzalanan "Avrupa Enerji Anlaşması"nın gereklerinin yerine getirilmesi isteniyor. Böylece elektrik sunum hizmetinin, hem Avrupa Birliği çerçevesinde bir standarda kavuşturulması sağlanacak, hem de bu hizmet serbest ticarete sunulabilmesi için alt yapı oluşturulacak.

İkinci ve üçüncü kriterler, elektrik üretim ve dağıtım hizmetlerinden kamu tekelinin kaldırılmasına yönelik, yani özelleştirilmesine yönelik kriterlerdir. Elektrik üretimin kendine özgü teknik koşulları vardır. Doğal bir rekabet olanağından yoksundur. "Düzenleyici Kurul" önermesi ile, idari yaklaşımlar oluşturularak sektörün rekabete açılması hedeflenmektedir. Zaten üçüncü kriterde belirtilen iç enerji piyasasının kurulması da bunun somut ifadesidir.

"Orta Vade" başlığı içerisinde "Ekonomik kriterler" alt başlığı "Özelleştirme sürecinin tamamlanması." kriterini getirmektedir. Bu başta elektrik üretim ve dağıtım olmak üzere hem enerji sektöründe, hem de diğer kamu sektörlerinde yapılması istenen özelleştirmelerin bitirilmesi gerektiğini tanımlamaktadır.

"İç Pazar" alt başlığı içerisinde,

"Malların serbest dolaşımı: AB müktesebatı ile uyumun tamamlanması; Avrupa standartlarına uyumun tamamlanması; mevcut ehliyet, pazar gözetimi ve uygunluk değerlendirmesi yapılarının güçlendirilmesinin tamamlanması."

belirtilerek, özellikle iç pazarın Avrupa ile bütünleşmesi sürecinin tamamlanması isteniyor. Bu bütünleşme kapsamında enerji sektörü ve bu sektörün temel bölümlerinden biri olan elektrik sektörü de yer alıyor.

"Enerji" alt başlığında yukarıda belirtilen genel çerçeve somutlanıyor. Burada,

"- enerji kuruluşlarını yeniden yapılandırılması ve çeşitli sektörlerin daha çok açılması, idari ve düzenleyici yapıların güçlendirilmesi.

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

- ulusal mevzuatının AB enerji müktesebatı ile uyumunun tamamlanması. "

kriterleri getiriliyor.

Bu kriterlerden birincisi sektörel yeniden yapılandırmaya vurgu yaparak daha fazla liberalleşme, sektörel alanın daha fazla piyasa mekanizmalarına terk edilmesi istenmektedir. Bilindiği gibi, bu çerçevede TEAŞ, üretim, iletim ve ticaret olmak üzere üç anonim şirkete bölünmek isteniyor.

İkinci kriter ise AB müktesebatına uyumun tamamlanmasından bahsediyor. Burada müktesebat hem AB idari yapısını, hem de ve ticari yapısını kapsamaktadır. Bu ticari yapı özel sektör faaliyeti, kamu denetimi ve iç pazarın AB ile bütünleşmesini kapsamaktadır.

AB ULUSAL PROGRAMINDA ELEKTRİK SEKTÖRÜ

Ulusal programın "Ekonomik Kriterler" ana başlığı altında yer alan "Ekonomide Serbestleşme Süreci" aslında temel politikayı belirleyen bölümdür.

"Ekonomide Serbestleşme Süreci

Türkiye ekonomisi, 1960'lı yıllarda kalkınma planları çerçevesinde, devletin pek çok sektörde önderlik ettiği ithal ikameci bir sanayileşme stratejisiyle hızlı bir büyüme performansı gerçekleştirmiştir. Ancak, 1970'li yıllarda yaşanan petrol şokları ile ödemeler dengesi açıklarının finansmanında karşılaşılan güçlükler yüksek enflasyon ve ekonomik daralmaya neden olmuştur. Bu sıkıntılar, 24 Ocak 1980'de Uluslararası Para Fonu, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların da desteğini alan kapsamlı bir istikrar ve yapısal uyum programının başlatılmasına neden olmuştur. Bu programla kaynakların etkin dağılımını artırmaya yönelik olarak piyasa güçlerini harekete geçirmek ve Türkiye ekonomisini rekabete açık bir ekonomi haline getirmek amacıyla önemli ve radikal adımlar atılmıştır.

Programın temel hedefleri dış ticaretin serbestleştirilmesi, kur ve teşvik politikaları ile ihracatın desteklenmesi, mali serbestleşme sonucu reel faiz oranlarının pozitif dönmeye ile yurt içi özel tasarruf ve yatırımların artırılması, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, Türk Lirasının konvertibil hale getirilmesi ve özelleştirme ile kamunun ekonomideki ağırlığının azaltılması olarak sıralanabilir.

Bu programla Türkiye ithal ikameci bir kalkınma stratejisinden, dışa açık bir büyüme modeline adım atmıştır. Bu bağlamda, dış ticaret rejimi serbestleştirilmiş, dış ticaret üzerindeki miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve gümrük vergilerinde önemli oranda indirimle gidilmiştir. Dış ticaret, uygulanan politikaların bir sonucu olarak ülke ve mal bazında genişlemiştir, 1980'lerin ilk yarısında ihracat hızla yükselmiştir.

1980 yılında uygulamaya konulan yapısal uyum ve reform programı ile mali sistemin uluslararası mali piyasalarla entegrasyonunu sağlayacak çalışmalar da 1980'li yıllarda hız kazanmıştır."

Bu bölümde bahsedilen konu Neo-liberal politikaların temel politika olarak benimsendiğinin resmi deklarasyonudur. Neo-liberal politikaların en önemli ayaklarından biri özelleştirmelerdir ve Programda ayrı başlık olarak yer almıştır.

Programda enerji sektörü ayrı bir başlık altında incelenmektedir. Bu başlık içerisinde sektör hakkında çeşitli bilgiler verildikten sonra yapılan/yapılacak düzenlemelerden bahsedilmektedir.

"Enerji Sektörüne İlişkin Düzenlemeler

Enerji sektöründeki özelleştirme hem işletme haklarının devrine ilişkin sözleşmelerle gelir sağlamak hem de bu sektördeki yatırımı ve etkinliği artırmak için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle enerji sektörünün de tam anlamıyla rekabete açılabilmesi ve bu alanda kamu yükünün azaltılması amacıyla elektrik dağıtımı ve enerji santrallerinin işletme hakları özel kesime devredilecektir. Bu çerçevede, elektrik sektörünün özelleştirilmesi için gerekli yasa tasarısı 14 Aralık 2000 tarihine kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuş olup ilgili Kanun Mart 2001 başında Resmi Gazete'de yayınlanarak yasallaşmıştır. Böylece elektrik sektöründe rekabete dayalı bir piyasanın oluşmasını ve kamu kesiminin gerekli regülasyon konusunda tek otorite olmasını mümkün kılacak gerekli altyapı oluşturulmuştur.

Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 24 aylık süreyi kapsayan hazırlık dönemini takiben yeni sisteme geçilecektir. Bu sistemde bağımsız olarak oluşturulacak Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu piyasada serbest rekabet koşullarının oluşumunu sağlayacak ve denetleyecektir."

Programda "ENERJİ" ana başlığı içerisinde yer alan "Temel Hedefler" alt başlığı içerisinde, benimsenen temel politikalar ve uluslar arası alanda üstlenilen temel rol konusunda belirlemeler yapılmaktadır,

"Ulusal enerji politika hedeflerinin gerçekleştirilmesinde, yerli kaynaklardan azami ölçüde yararlanılması amacıyla devlet, özel sektör ve yabancı sermayenin enerji alanında yatırımlarının artırılması temel amaç olarak benimsenmiştir.

Bu çerçevede, ulusal enerji sektörünün yeniden yapılandırılması ve sektörde yatırıma yönelik finansal kısıtlamaların aşılması amacıyla Yap-İşlet-Devret (YİD), Yap-İşlet (Yİ) ve İşletme Hakkı Devri gibi modeller geliştirilerek uygulamaya konulmuştur.

Bu temel politikalara bağlı olarak termik santrallerin kömür sahaları ile birlikte devredilmesi ön görülmektedir,

"Kömür Sektörü

İşletme Hakkı Devri modeli (TOOR) çerçevesinde, bir adet açık işletme (Çayırhan) Temmuz 2000 tarihi itibarıyla özel sektöre devredilmiştir. Hükümet tarafından TOOR modeli çerçevesinde, ondört termik santralin (sekiz adeti kömür sahaları ile birlikte) 2000 yılı sonu itibarıyla özel sektöre devri planlanmaktadır."

Programın Elektrik Sektörü alt başlıklı bölümünde önce sektörel yapı tanıtılmakta,

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

ardından "Elektrik Sektöründe Yeniden Yapılanma (Özelleştirme) Faaliyetleri" alt başlığı altında özelleştirme faaliyetleri hakkında bilgiler aktarılmaktadır.

Nihai hedef olarak "Ulusal enerji mevzuatımızın Avrupa Birliği'nin yükümlülük arz eden enerji mevzuatı ile birebir uyumunun sağlanması" olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede mevcut mevzuat üzerinde yapılması gereken değişiklikler,

"b) Türk mevzuatında yapılması gereken değişiklik ve yenilikler

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından elektrik sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak hazırlanan "Elektrik Piyasası Kanun Taslağı" ile sektörün liberasyonuna ilişkin bir yasal çerçeve oluşturulacaktır.

c) Gerekli kurumsal değişiklikler

• "Elektrik Piyasası Düzenleyici Kurumu" nun tesisi,"

olarak belirlenmiştir.

Bütün bu değişiklikler için ön görülen takvimde ise "Kısa vade" de

"Elektrik Piyasası Kanun Taslağı

Avrupa Birliği tarafından elektrik iç pazarı oluşturulmasına yönelik olarak yayımlanan "Elektrik Direktifi" temel kriter alınarak, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından elektrik sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak hazırlanan "Elektrik Piyasası Kanun Taslağı" ile sektörün liberasyonuna ilişkin bir yasal çerçeve oluşturulacaktır.

Söz konusu Kanun Taslağı kapsamında;

- Sektörde düzenleme ve denetleme görevini yürütecek bağımsız bir "Elektrik Piyasası Düzenleyici Kurumu" nun tesisi;*
 - Piyasa faaliyetleri için Kurumdan "lisans" alma uygulamasının getirilmesi;*
 - Elektrik piyasasının, piyasa katılımcıları arasında özel hukuk hükümlerine tabi ikili anlaşmalar vasıtasıyla faaliyet göstermesi;*
 - İletim sistemi, dağıtım sistemi, mali dengeleme ve uzlaştırma için yeni kodların ve kuralların oluşturulması;*
 - Üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi;*
 - Seçme hakkına sahip olacak tüketicilerin tedarikçisini seçmesi;*
- hususları yer almaktadır."*

denilmektedir.

AB uyum süreci içerisinde ortaya çıkan temel tablo, genel olarak ekonominin, özel olarak elektrik sektörünün neo-liberal politikalar çerçevesinde yeniden yapılandırılmasıdır. Bu yeniden yapılandırmanın temel yönü serbestleşme, kuralsızlaştırma (deregülasyon) dır. Bütün bu süreci güdüleyen en temel faktör ise sermaye ve onun kar hırsıdır. AB süreci ile yaratılan demokratikleşme rüyasının arkasında ekonominin liberalleştirilmesi yatmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE YAPILANLAR

19.yüzyılın ortalarında ve 20.yüzyılın başlangıcında tüm dünya ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmasının itici gücü olan enerji sektörü günümüzde de önemini korumaktadır.

Enerji sektöründe serbestleşme ve yeniden yapılandırma politikaları 1980'li yıllardan itibaren ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır. Bu liberalizasyon süreci Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşlar bu anlamda çok uluslu şirketlerin aracı kurumu gibi faaliyet göstermektedirler.

Bu politikalar çerçevesinde, enerji işletmeleri özelleştirilerek, yeni yatırımlar özel sektöre yap-işlet-devret, yap-işlet modeliyle yaptırılarak, bu sektörde kamu işletmelerinin payı gittikçe düşürülmekte ve yeniden yapılandırılmaktadır.

Petrol alanında faaliyette kamu kuruluşlarından POAŞ, TÜPRAŞ, gaz alanında faaliyette bulunan kamu kuruluşları BOTAŞ ve elektrik alanında faaliyet gösteren TEAŞ, TEDAŞ yeniden yapılandırma sürecine sokulmuş, ayrıca bir yandan bu kurum ve kuruluşların özelleştirilmesi, diğer yandan sektörün serbest piyasa işleyişine uygun hale getirilmesi paralel olarak yürütülmeye çalışılmıştır.

I. TÜRKİYE ELEKTRİK KURUMUNUN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Türkiye'de elektrik sektörü 1938-39 yıllarına kadar çoğunluğu yabancı şirketlerin imtiyazında olan küçük yerel santraller ve onların beslediği birbirlerinden izole yerel dağıtım şebekelerinin işletilmesi biçimindeydi.

1939 yılında yabancı şirketlere verilmiş olan bu imtiyazlar devletçe satın alınmış ve hizmetler belediyeler devredilmiştir.

1950'li yıllarda ETİBANK'ın kurup işlettiği küçük kapasiteli kömür santralleri, İLLER BANKASI'nın kurup işlettiği küçük kapasiteli dizel santraller ve hidrolik santraller, birçok sanayi kuruluşunun ve belediyelerin işlettiği dizel santraller ile elektrik gereksinimi giderilmeye çalışıldı.

Anlaşılabileceği gibi elektrik sektörü uzun yıllar plansız, dağınık ve merkezi olmayan bir yapı göstermiştir. Bu dağınık durumun yarattığı sıkıntıların aşılması amacıyla 1970 yılında, 1312 Sayılı Yasa ile Türkiye Elektrik Kurumu kurulmuş, elektrik üretim, iletim ve dağıtım işleri bir kamu tekeli olarak merkezileştirilmek istenmiştir.

TEK'in faaliyet yürüttüğü 1970 yılından 1990 yılına kadar elektrik enerjisi üretimi 8 Milyar kwh'den 57 Milyar kwh'e yükselmiştir.

15 Temmuz 1970 tarihinde TEK yasası çıkarken, elektrik enerjisi üretim, iletim ve dağılımının tek elde toplanması esas alınmıştır. Sözü edilen yasanın mecliste görüşülürken

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in TBMM'ye sunduğu raporda gerekçeler şöyle ortaya konuluyordu.

"Bütün bir memleket sathında elektrik enerjisinin üretim, İletim, dağıtım işlerini bir tek teşkilat içinde toplamak ve bütün memleketin her yerinde muhtaç olduğumuz bol ve güvenli elektrik enerjisini ziyadesiyle zengin olan kaynaklarımızdan temin için etüt, plan, proje, inşaa, tesis, işletme, bakım, onarım ve finansman gibi çeşitli fakat birbirlerine bağlı işleri hali hazırdaki dağınıklık, yetersizlik ve verimsizlikten kurtarmak üzere Türkiye Elektrik kurum Kanun tasarısı günün şartlarına uygun olarak yeniden hazırlanmıştır. Hali hazırdaki elektrik enerjisi ile ilgili yukarıda sayılan ve birbirine bağlı olarak bir sorumluluk altında yürütülmesi icap eden çeşitli işler Elektrik İşleri Etüt İdaresi, Devlet Su İşleri, Etibank, İller Bankası, bütün belediye elektrik işletmeleri, mahalle elektrik birlikleri, otoprodüktörler, imtiyazlı şirketler ve Köy İşleri Bakanlığına idareten, verilmiş Köy Elektriklendirilmesi Servisi gibi teşekküllere dağıtılmış bulunmaktadır. Türkiye Elektrik kurumu bu dağınıklığı ortadan kaldıracak bütün imkan ve gayretimizin lüzumsuz yere israf edilmeden bir araya getirilmesi suretiyle memleket elektrikleştirilmesinde diğer memleketlerde olduğu gibi büyük gelişme ve faydalar sağlayacaktır".

Yine de sektörün TEK bünyesi altında birleştirilmesi 1980 sonrasına kalmıştı. TEK çatısı altında gerçekleşen birliğe paralel olarak, Dünya Bankası ile girilen ilişkiler çerçevesinde yeniden yapılandırma adı altında sektörün parçalanma süreci başlatılmıştır.

1. Dünya Bankası Kredileri

Türkiye'nin Dünya Bankası ile son onbeş yılda yaptığı anlaşmalar üç kademelidir. İlk kademe anlaşılmaz makro-ekonomik politikalar ile bütün sosyo- ekonomik yapıyı dönüştürmeye yönelmiş genel nitelikli adlaşmalardır. Bunlar yapısal uyarılma kredileridir (SAL -Structural Adjustment Loan-). Mart 1980'de başlayan SAL düzenlemeleri, Haziran 1984'de imzalanan, beşinci SAL ile etki dönemini 1986 başlarında tamamlanmıştır. Türkiye'nin kalkınma politikalarını köklü şekilde değiştiren beş SAL toplamı 1,6 milyar dolar tutarındadır. İkinci kademe anlaşmalar bir sektörü dönüştürmeyi hedefleyen anlaşmalardır. Bunlar sektörel uyarılma kredileridir (SECAL -Sectoral Adjustment Loan-). Uygulamaya 1985 yılında başlayarak giren SECAL'ler tarım, enerji ve mali sektörler için verilmiştir. Mali sektörde iki tane olmak üzere dört SECAL'ın toplamı ise 1,3 milyar dolardır.(1)

Enerji Sektörü için Dünya Bankasınca;

- 15.7.1982 tarihinde 44.100.000\$ 2. Gübre Rasyonalizasyon Enerji tasarrufu projesi kredisi.
- 9.11.1983 tarihinde 163.000.000\$ "3 TEK iletim Tesisleri Projesi" kredisi
- 3.8.1984 tarihinde 7.600.000\$ KİT'ler için Teknik Yardım Projesi kredisi
- 17.1.1987 tarihinde 325.000.000\$ "Enerji Sektörü Uyum İkrazı" kredisi.
- 24.2.1992 tarihinde 3000.000.000\$ "TEK Yeniden Yapılanma Projesi " kredisi

- 10.9.1998 tarihinde 270.000.000\$ "Ulusal İletişim Şebekeleri Projesi" kredisi. Verilmiştir.

Dünya Bankasının 300.000.000\$'lık, 325.000.000\$'lık ve 270.000.000 \$'lık kredileri sektörel uyarlanma kredileridir.

Bu krediler doğrultusunda TEK'in yeniden yapılandırılmasıyla ilgili raporlar hazırlanmış ve uygulamaya çalışılmıştır.

İkraz'ın "Projesinin tanımı" yapılan Ek'2'de "Programın amaçları, enerji sektörünün düzenlenmesi için Borçlanan'ın desteklenmesi ve enerji sektörü için borçlanan'ın 1987-1989 yılları arasında kamu yatırım programının desteklenmesi" olarak belirtilmiştir.

İkraz'ın V. Maddesinin a bendi "Programın ya da belli bir kısmının gerçekleştirilmesini" imkansız kılan bir olayın ortaya çıkması ve o bendi " Borç alanın 8 Haziran 1984 tarihinde yayınlanmış bulunan 233 sayılı KHK'nin İktisadi Devlet Teşekküllerinin enerji bağlı aktivitelerini ve bu projenin Bölüm B'si tahtında teknik yardım gerçekleştirme kapasitelerini maddi olarak ve ters biçimde etkileyecek şekilde tadil edilmesi, askıya alınması, feshedilmesi, yeni bir hükümlerle kaldırılması, ya da vazgeçilmesi" denilerek 233 sayılı KHK çeşitli nedenle değiştirilirse kaldırılır ve feshedilirse bu kredinin de verilmeyeceği belirtilmiştir.

Bu ikraz andlaşmasının TEK'in yeniden yapılandırılmasıyla ilgili maddeleri Ek.5'te yer almıştır. Bu bölümde;

(b) 1988 mali yıldan başlayarak, TEK'in kayıtlarının ve hesaplarının bağımsız bir mali hesap denetlemesi ile gerçekleştirilmesi.

(c) TEK yönetim kurulunun etkin bir politika üretme organı ve TEK yönetiminin denetleyicisi olarak görevini yerine getirebilmesi için kuvvetlendirilmesi.

(d) Elektrik Enerjisi, doğalgaz ve rafineriler için alt sektör planlarının hazırlanması.

(e) Üretim fiyatlarını onların uluslararası pazar değerine bağlayarak, işletme ve yatırım kararlarını optimize etmek ekonomik teşvik sağlamak üzere tasarlanmış yeni bir rafineri formülünü takdimi.

(f) Tarife yapısını basitleştirmek için gerilim düzeyi esas alınarak yeni bir tarife yapısının takdimi ve günün zamanı fiyatlamasının takdimi.

(g) Enerji etkinliğini iyileştirmek üzere potansiyel yatırımlar için endüstriyel santrallerin enerji hesap denetlemesi hazırlığı dahil, bir enerji koruma programının gerçekleştirilmesi.

Bu maddeler TEK'in modern muhasebe sistemine geçmesinden, yönetimi geliştirme donanım ve teçhizatına kadar TEK'in yeniden yapılanmasını öngörmektedir.

Bütün bu hazırlıklar TEK yapılandırılmasından çok "özelleştirmeye" hazırlık yapma anlamına gelmektedir.

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001 "Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

2. TEK'in İkiye Bölünmesi

Dünya Bankasının önerileri çerçevesinde 15.9.1993 tarih ve 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Elektrik Kurumu, (TEAŞ) Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) olarak iki ayrı genel müdürlüğe ayrılmış, 26 Nisan 1994 tarihi itibarıyla tüzel kişilik kazanmışlardır.

Ayrıca Yüksek Planlama Kuruluna 25.11.1993 ve 93/103 sayılı kararı ile TEDAŞ'a bağlı 7 adet yeni bağlı ortaklık kurulmuştur.

- 1- Trakya Elektrik Dağıtım A.Ş. (TREDAS)
- 2- BOĞAZIÇI Elektrik Dağıtım A.Ş.(BEDAS)
- 3- KÖRFEZ Elektrik Dağıtım A.Ş.
- 4- MERAM Elektrik Dağıtım A.Ş. (MEDAS)
- 5- SAKARYA Elektrik Dağıtım A.Ş. (SEDAS)
- 6- BAŞKENT Elektrik Dağıtım A.Ş.
- 7- KARAEMLAS Elektrik Dağıtım A.Ş. (KEDAS)

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından çıkarılan "Yönetmelikle" Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. için önce 21, sonra da 29 görev bölgesi belirlenmiştir.

3. Ulusal İletim Şebekeleri Projesi (4)

Dünya Bankası TEK'in ikiye bölünmesi projesinin hayata geçmesi üzerine 270.000.000 \$'lık Ulusal İletişim Şebekeleri Projesi Kredisi vererek bu adımların devamını istemektedir. Bu kredi TEAŞ'a verilmiştir.

Önceki kredilerle TEK'i TEAŞ ve TEDAŞ diye iki ayrı Genel Müdürlüğü ayrıştırılmasını öneren Dünya Bankası bu kez de TEAŞ'ın Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. ve Türkiye Ticaret ve Taahhüt A.Ş. olmak üzere üçe ayrıştırılmasını istemiş ve bu istem Elektrik Piyasası Yasasıyla yerine getirilmiştir.

Bu yeni üç kurumdan iletim bölümünün kamu mülkiyetinde kalması, diğer birimlerin özelleştirilmesi ve/veya serbest piyasa koşullarında faaliyet yürütmesi benimsenmiştir.

4. Elektrik (Enerji) Piyasası Düzenleme Kurumu

Son olarak, sektörün liberalleştirilmesi çerçevesinde ve Dünya Bankası yönlendirmesi doğrultusunda 3 Mart 2001 tarihinde Elektrik Piyasası Kanunu kabul edildi. Bu kanun ile sektörün yeniden yapılandırılması ve bu yapılandırılmada kamunun rolü büyük ölçüde tamamlanmış oldu. Neo-liberal politikalarla tam bir uyum içersinde, kamu örgütlenmesine, esas olarak sektörde iletim işleriyle, düzenleme ve koordinasyondan işleri görev olarak verildi. Bu görevleri yerine getirmek üzere sektörde yeni bir kamu kurumu, Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu (Daha sonra Enerji Piyasası adını aldı) tanımlanarak kuruluş çalışmaları başlatıldı.

II. ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ ve YAPILANLAR

Enerjide özelleştirme, İşletme Hakkı Devri, YİD (Yap-İşlet-Devret), Yİ (Yap-İşlet) ve Otoprodüktör uygulaması aracılığıyla gerçekleştiriliyor. Şu ana kadar geçen süreç, bu modellerin enerji sorunun çözümüne katkı getirmedigini; işlevinin ise daha çok kamudan özel sektöre kaynak aktarmak olduğu görülmüştür.

1. İşletme Hakkı Devri

İşletme hakkı devri şu ana kadar ağırlıklı olarak gündemde olan yöntemdir. Özel sermaye (özellikle yerli özel sermaye) onca teşvike rağmen yüksek maliyet gerektiren enerji sektörüne yatırım yapmakta pek istekli davranmamaktadır. Oysa, işletme hakkı devri yöntemiyle zaten hazır kurulu olan ve yüksek kâr elde eden kuruluşlar, özel sermayeye devredilmektedir. Elektrik seçeneksiz bir mal olduğu için, ayrıca santraller bir kaç yıllık kârları karşılığında adeta kelepirci fiyatına satışa çıkarıldıkları ve hatta hammadde kaynakları da bedava olarak bu şirketlere devredildiği için, işletme hakkı devri ile yapılan özelleştirme uluslararası ve yerli sermaye açısından çok cazip olmaktadır.

10 termik santralin 20 yıllığına devir bedeli; 1.2 milyar dolar olarak açıklanmıştır. Oysa bu santrallerin yıllık net kâr toplamları 426.225 milyon dolardır. Devlet 1.2 milyar doları, 2.5 yıl bile dolmadan kendisi kazanacakken, santralleri 20 yıllığına devretmeye kalkmaktadır.

12 santralin devir bedeli olarak 1.6 milyar dolar saptanmıştır. Buna karşılık devredilecek santrallerde TEAŞ'ın yapımını üstlendiği arıtım tesisi vb. gibi yatırımların tutarı 2 milyar dolardır. Ayrıca 2.2 milyar dolar dış borcu da devlet üstlenmektedir. Bu durumda santraller düşük bir fiyatla bile değil, zararına satılmış olmaktadır. Zira devlet bu durumda üstlendiği yatırımları tamamlayabilmek ve dış borçları ödeyebilmek için, alacağı paranın üç katını harcamak zorunda kalacaktır.

İşletme hakkı devredilen 10 santralin bugünkü fiyatlarla kuruluş maliyeti 8.5 milyar dolardır. 10 santralin devir bedeli ile bugün, bir tek büyük ölçekli santral kurmak bile mümkün değildir.

Bugünkü fiyatlarla kuruluş maliyeti 450 milyon dolar olan Çatalağzı ve 450 milyon dolar olan Kangal santralleri 75 milyon dolara, maliyeti 450 milyon dolar olan Çayırhan 85 milyon dolara; yine bugünkü fiyatlarla maliyeti 66 milyon dolar olan Soma-A 15 milyon dolara; maliyeti 1 milyar 485 milyon dolar olan Soma-B 240 milyon dolara; maliyeti 643 milyon dolar olan Tunçbilek Santrali 100 milyon dolara; maliyeti 945 milyon dolar olan Yatağan Santrali 160 milyon dolara; maliyeti 945 milyon dolar olan Kemerköy 150 milyon dolara; ve maliyeti 630 milyon dolar olan Yeniköy Santrali de 100 milyon dolara 20 yıllığına devredilmektedir.

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

Santrallerin devir bedelinin, santrallerin 20 yıllık gelirine oranı hesaplanacak olursa; bu oranların Çatalağzı için yüzde 9, Çayırhan için yüzde 11, Soma-A için yüzde 11, Soma-B için yüzde 9, Tunçbilek için yüzde 12, Yatağan için yüzde 10 ve Yeniköy Santrali için yüzde 9 olduğu görülmektedir.

İşletme hakkı devirlerinde, şirketlerce önerilen fiyatlar açısından da çelişki vardır.

Örneğin Yatağan Termik Santrali'nde üreteceği enerjiyi 2.40 cente satmayı taahhüt eden şirket yerine, 2.47 cent teklif eden şirket tercih edilmiştir.

Yeniköy Termik Santrali'nde üreteceği enerjiyi 2.44 cente satmayı taahhüt eden şirket varken, 2.49 cent teklif eden şirket tercih edilmiştir.

Kangal Termik Santrali'nde üreteceği enerjiyi 2.19 cente satmayı taahhüt eden şirket yerine, 2.69 cent teklif eden şirket tercih edilmiştir.

Bunlara ek olarak, burada kömür sahaları da ücretsiz olarak hediye edilmektedir.

a. İşletme Hakkı Devirlerinde Yaşanan Hukuki Gelişmeler

Anayasa Mahkemesinin elektrik sektörü ile ilgili kararlarında, elektrik hizmetlerinin bir kamu hizmeti olduğu, dolayısıyla bu alanda yapılacak sözleşmelerin ve görevlendirmelerin bir imtiyaz sözleşmeleri olması gerektiği vurgulanmasına rağmen, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bu sektördeki işlemleri özel hukuk çerçevesinde yürütmeye çalışmıştır.

Elektrik sektörünün özelleştirilmesi ile ilgili çıkartılan yasaların (4046. bazı maddeleri, yap-işlet ve yap-işlet-devret kanunu) bir çoğu iptal edilmesine rağmen, Bakanlık bu kararları yok sayarak özelleştirme uygulamalarını sürdürmüştür.

Hükümet, elektrik sektöründeki özelleştirmeleri rahat bir ortamda yürütebilmek için, Anayasanın 47, 125 ve 155. maddelerini değiştirmiştir. Böylece Anayasaya ilk defa "özelleştirme" kelimesi konulmuş, uluslararası tahkim maddesi eklenmiş ve Danıştay devre dışı bırakılarak, Danıştay'ın işlevi görüş bildirmeye indirgenmiştir.

Bununla da yetinilmemiş, uluslararası tahkimin geriye doğru işlemlerini sağlayacak yasa maddesi çıkartılmıştır. Bu haktan yararlanmak için şirketlerin bir ay içinde başvuru yapmaları gerekirken, Bakanlık şirketlerin avukatı gibi davranarak, şirketlerin bu haktan yararlanabilmesi için bir an önce başvuru yapmalarını isteyen yazı çıkarmıştır.

Bu çerçevede işletme hakkı devri ile ilgili üç durum ortaya çıkmıştır.

- Uluslararası tahkimden yararlanan şirketler
- İmtiyaz sözleşmesi yapan şirketler
- Özel hukuk çerçevesinde sözleşme yapan şirketler

Elektrik santralleri ve dağıtım bölgelerinin işletme hakkı devri ile ilgili olarak, Sendikamız, Tes-İş ve EMO tarafından çeşitli davalar açılmıştır.

Açılan davalar sonucunda;

a) 3984 Sayılı RTÜK Yasasının 29. maddesine aykırılıktan Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunca

- İstanbul Avrupa Yakası Dağıtım Bölgesi-İstanbul Elektrik Dağıtım Sanayi Tic. A.Ş. (İSEDAŞ) (Kanal D, Radyo D)
- Bursa ve Yalova Dağıtım Bölgesi-Buryal (TGRT-İHA-Huzur Radyo)
- Tekirdağ-Kırklareli ve Edirne Bölgesi-TEKAŞ (Show TV)
- Kocaeli-Gebze Dağıtım Bölgesi-CEDAŞ (CTV)
- Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Giresun Dağıtım Bölgesi-Zigane Elektrik A.Ş. (Kanal D, Radyo D)
- Çatalağzı Termik Santrali-Krona, Avrupa Amerak Holding (Cine 5, Show TV, Erden Radyo)

sözleşmeleri iptal edilmiştir.

b) Sendikamız tarafından, 24 Kasım 1996 tarih ve 22877 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, TEDAŞ'a bağlı 25 dağıtım müessesesinin 30 yıllık süre ile işletme haklarının devrine ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı karar ve ilanının iptali istemiyle 1997 yılında açılmış olan dava karara bağlandı ve ilanın iptaline karar verildi.

3096 sayılı yasanın 5. maddesine göre "görev bölgelerinde kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılmış veya yapılacak üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin işletme haklarının görevli şirketlere verilmesine Bakanlar Kurulu tarafından karar verilebilir." Bu hüküm İHD'ne karar verme yetkisinin Bakanlar Kurulu'nda olduğunu ortaya koymaktadır. Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğu bir konuda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın karar tesis etmesi işlemi, yetki yönünden hukuka aykırıdır şeklindeki itirazımız mahkemece kabul edilmiştir.

Bu karar ne anlama gelmektedir?

TEDAŞ'a bağlı dağıtım tesislerinin İHD yoluyla özelleştirilmesi, zincirleme işlemler ile olmuştur. Önce bu yönde bir karar alınmış, ardından ilan ve diğer işlemler gelmiştir. İlan iptal edildiğinden, ihale ve sonraki işlemlerde hukuki dayanaktan yoksun hale gelmekte ve yetki yönünden hukuka aykırı duruma düşmektedir.

Kısacası, bu karara göre dağıtım işletmelerinin İHD ile ilgili yapılan bütün işlemlerin iptal edilmesi gerekmektedir.

c) ÇEAŞ'ın görev sözleşmesinin iptali için "Vedat Şengül" adına açmış olduğumuz dava Danıştay 10. Dairesi tarafından reddedilmiş, ancak temyiz başvurumuz, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından uygun görülerek Danıştay 10. Dairesinin kararı bozulmuştur. Dava yeniden 10. Dairede görüşülmektedir.

b. Son gelişmeler

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanıp Meclis'e sunulan "Elektrik

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

Piyasası Kanunu'nun geçici 4. maddesi ile İşletme Hakkı Devirlerinin 30 Haziran 2001 tarihine kadar yapılmaması durumunda mevcut sözleşmelerin iptal olacağı belirtilmiştir. Ancak daha sonra çıkartılan Bakanlar Kurulu kararıyla bu tarih 31 Ekim 2001 tarihine kadar ertelenmiştir. "Beyaz Enerji Operasyonu" sonucunda istifa eden Cumhurbaşker'in istifası üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na gelen Zeki Çakan, eski bakanın bıraktığı yerden devam etmektedir.

Son günlerde Bakan, adeta şirket iş takipçisi gibi mekik dokuyarak, 29 yap-işlet-devret modeliyle yapılacak santral ve İşletme Hakkı Devir bedelleri için Hazine garantisi alma çabasını sürdürmektedir.

Özellikle Elektrik Santralleri ve 5 dağıtım bölgesinin devir işlemlerinin hemen yapılması için çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu dağıtım bölgeleri daha önce sendikamız tarafından da tespit edilen;

- Zonguldak, Çankırı, Bartın, Karabük dağıtım bölgesi
- Şanlıurfa dağıtım bölgesi
- Kahramanmaraş ve Adıyaman dağıtım bölgesi
- Samsun, Ordu ve Sinop dağıtım bölgesi
- Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl dağıtım bölgesi

Bunların dışında Kırşehir, Niğde ve Aksaray bölgesi, Yozgat, Sivas ve Tokat Bölgesi, Aydın, Denizli ve Muğla bölgesinde de çalışmalar hızlandırılmıştır. RTÜK yasasına aykırılıkta sözleşmesi Danıştay'ca iptal edilmesine rağmen İstanbul Avrupa Yakasında da devir çalışmaları yürütüldüğü şeklinde duyurular alınmaktadır. Uluslararası tahkime başvuran şirketler ise pusuya yatarak, devir işlemlerinin devletten kaynaklanan bir gecikmenin meydana gelmesi sonucunda tazminat koparma niyetleri olduğu çeşitli makalelerde dile getirilmektedir.

Bunun yanında Elektrik Santral ve dağıtım bölgelerine talip olan, İhlas Holding, Ceylan Holding, Süzer Holding, Bayındır Holding iflas etmiş durumdadır.

Beyaz Enerji Operasyonu fezlekesinde de yer aldığı gibi, Park Holding, Barmek Holding, Alarko Holding rüşvet ilişkilerine girmekle suçlanmaktadır

4. Yap-İşlet-Devret Yöntemi

YİD modeli kamunun altyapı yatırımları için uygulanan bir özelleştirme ve finans modeli olarak bilinmektedir. Resmi tanıma göre YİD "ileri teknoloji ve maddi kaynak ihtiyacı duyulan projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere geliştirilen bir özel finansman yöntemidir. Modelde elde edilecek kâr da içinde olmak üzere yatırım bedelinin sermaye şirketine, şirketin işletme süresi içerisinde ürettiği mal veya hizmetin idare veya hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle ödenmesi" öngörülür.

Bir çok ülkede uygulanan neo-liberal politikalar sonucunda kamu kesiminin büyük miktarda ve yüksek faizle borçlanması sonucu kamu açıkları artmış, kamu kesimi giderek

altyapı yatırımlarını finanse edecek kaynak ve kredi bulmakta zorlanmaya başlamıştır. Bu durum ise YİD'in gündeme gelmesinin en önemli nedenini oluşturmuştur.

Yap-İşlet-Devret modelinde özel sermaye için oldukça cazip olanaklar sunulmaktadır. Her şeyden önce Türkiye'de elektrik fiyatları üretim maliyetlerinin çok üzerinde ve dünya fiyatlarının iki katı düzeyindedir ve Yap-İşlet-Devret modelinde üretim maliyeti ile satış fiyatı arasındaki fark santrali kuran ve işleten şirkete bırakılmaktadır. Devletin bu şirketlere verdiği satın alma güvencesi, bu şirketlerin en küçük riske girmeden büyük kârlar sağlamalarını garanti etmektedir. Ayrıca devlet, bu projelerde yatırımcıların buldukları dış kredilere "Hazine garantisi", üretim sırasında "hammadde garantisi" vermektedir. Böylece, yatırım yapmak için gerekli kaynağa sahip olmadığı iddia edilen devlet, çok daha büyük bir kaynağı yerli ve yabancı sermaye sahiplerine aktarmaktadır.

Devletin enerji alanında, YİD modeli aracılığıyla özel sektöre yaptığı kaynak aktarımları bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Bu açıdan bir başka ilginç örnek de, 1996 Kasım'ında "devletin mali sıkıntı nedeniyle tamamlayamadığı 18 HES'in Yap-İşlet-Devret modeliyle yaptırılması için" ihale açılmasıdır. Oysa bu 18 santral %60-98 oranında, bunlardan 6 tanesi ise %96-98 oranında tamamlanmıştır. Nisan 1997'de üretime alındığı halde Ekim 1998'de açılışı yapılan Çatalan Barajı ve HES'i de bunlardan biridir ve bu projenin YİD'e girebilmesi için baraj gövdesinin 15 m. yükseltilmesine karar verildiği ileri sürülmüştür.

Sektörde YİD modeli bu denli öne çıkartılmış, teşvik edilmiş olmasına karşın, özelleştirmeci siyasi iktidarların YİD modelinden beklediklerini elde edebildiklerini söyleyebilmek mümkün değildir. 1984'te, "TEK dışındaki kuruluşların elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti ile görevlendirilmesi hakkında kanun ve yönetmelikle" önu açılan bu model, 10 yıl sonra tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır. 10 yıl sonra YİD modeliyle yalnızca 16 MW'lık Aksu, 5.6 MW'lık Kısıp hidroelektrik santralleri işletmeye alınmıştır. 672 MW'lık Birecik hidroelektrik santralının inşasına da ancak başlanabilmıştır. Bunun temel nedeni ise, tüm teşviklere rağmen özel sektörün bu alana yönelmemesi, daha kolay kâr alanlarını tercih etmesidir. YİD modeli beklenenleri vermediği için, 10 yıl sonra YİD modelinin devret kısmından vazgeçilerek Yap-İşlet yöntemi devreye sokulmuştur.

Tüm YİD modellerinde ortalama 30 yıl olan sözleşme süresinin uzatılması seçeneği vardır ve sözleşme süresi sonunda kamunun tesisi geri alıp işleteceğini kimse beklememektedir. Kaldı ki, eğer devredilecekse bile, devir zamanı yaklaştıkça santrallere gerekli bakım ve yenileme çalışmalarının yapılmaması ve hurdaya çıkarılmış olan santrallerin devlete teslim edilmesi olasılığı çok yüksektir.

5. Otoprodüktör Uygulaması

Otoprodüktör uygulaması da, özelleştirme türlerinden biri olarak son dönemde daha yoğun olarak uygulamaya sokulmuştur. Bu uygulama şirketlerin enerji ihtiyaçlarını kendi

"Ulusal" Enerji Politikaları Ne Kadar Ulusal?

kurdukları santrallerle karşılaşmaları temel mantığına dayanmaktadır. 1995 itibariyle otoprodüktör santral olarak kurulan 1344.6 MW gücündeki santraller işletmeye alınmıştır. Bu tarihte 861.1 MW gücündeki otoprodüktör santral inşası ise (Bu rakamlar güncelleştirilmeli...) sürmektedir. Devlet bu santrallerde üretilen elektrik enerjisi fazlasını satın alma garantisini vermektedir. Otoprodüktör uygulamasının temel amacı, işletmelerde baca gazı vb. gibi biçimlerde açığa çıkan enerjinin elektrik enerjisi olarak değerlendirilmesi ve sermaye sahiplerini yüksek fiyatlı elektriği satın almaktan kurtarmaktır. Ne var ki bu uygulama, işletmelerde birincil enerji kaynaklarına (örneğin doğalgaz) dayalı elektrik üretiminin yaygınlaşmasıyla, enerji üretiminde bir verimsizlik ve israf kaynağı olan küçük ölçekli yatırımları artırmakta, yüksek maliyetli elektrik üretilmesine yol açmakta, dolayısıyla toplumsal kaynakların israfına da neden olmaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde son yıllarda yaşanan gelişmeler insanlar üzerinde bilinç değişikliği yaratmaktadır. Yakın tarihimizde sorun olarak görülmeyen IMF son dönemde hemen herkes tarafından temel sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Yaşadığımız olumsuzluklarda IMF ile yapılan anlaşmaların neden olduğunu fark ettikçe, öfkemiz büyümekte, tüm aktivitelerimizin bir bölümümü IMF karşıtlığı oluşturmaktadır. Bu yönelimin sonucu olarak "IMF değil çalışanlar yönetsin" türü sloganlar son dönemin temel sloganları haline gelmiştir.

Buna karşın AB süreci çok çeşitli kesimlerden destek almaktadır. AB'nin bireysel haklar konusunda görece ilerde oluşu bu desteğin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Ama gerçek neden, kimi muhalif kesimlerin kendilerinden ve emekçilerden kaynaklanan umutlarının tükenmiş olduğundadır. Çünkü bireysel haklar konusunda AB'nin görece daha ilerde olması somut ama aynı zamanda sanal bir durumdur. Çünkü, bireysel haklar konusunda, özellikle "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" ile ilerde olan AB, bireysel hakların alt yapısını oluşturan sosyal haklar konusunda benzer olumluluğu göstermemesidir.

Açıktır ki, sosyal haklar ve bireysel haklar bir bütündür ve benimsenen politikalarla doğrudan ilişkilidir. Daha açık bir ifadeyle, ekonominin liberalleştirilmesi sosyal hakların hem içerik, hem de kişiler açısından kapsamını daraltmakta, kullanım koşullarını zorlaştırmaktadır. Bu sürecin geleceği son nokta bireysel hakların kullanımının kısıtlanması yada daha genel ifadeyle, bu hakların kapsamının daraltılması olacaktır. Küreselleşme karşıtı eylemler sonucu AB içersinde yapılan tartışmalar bunun ip uçlarıdır.

Sonuçta ister IMF ve Dünya Bankası ile girdiğimiz ilişkiler, ister AB sürecinde girdiğimiz ilişkiler bir birinden ayrı süreçler değildir. IMF politikalarında söz sahibi güçlerden biri AB dir. Dolayısıyla AB politikaları ile IMF politikaları, istisnalar dışında

aynıdır ve bir birlerini destekler konumdadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde yer alan IMF'ye verilen mektuplarda yapılması taahhüt edilen konularla, ikinci bölümde yer alan AB Ulusal programı içerisinde yapılması taahhüt edilen konular aynıdır. Üçüncü bölümde bahsedilen düzenlemeler, ilk iki bölümde taahhüt edilenlerin pratik karşılıklarıdır.

Bu durum rastlantısal değildir. IMF'nin arka planında yer alan devletler ile AB'nin arka planında yer alan devletler, birkaç istisna dışında aynıdır. Bu gelişmelerin arka planında ise, belirtilen devletlerin şemsiyesi altında bulunan sermaye vardır. Bu sermayenin kar hırsı vardır. Bu hırs nedeniyledir ki, ekonominin yeniden yapılandırılması sürecinde insana ayrılması gereken kaynağın artırılması yerine, yani sosyal harcamaların artırılması yerine, milyonlarca insanın, sağlıksızlığı, eğitimsizliği, sosyal güvencesizliği, yoksulluğu, işsizliği, açlığı ve ölümü pahasına, sosyal harcamalar kısılmakta, tüm insanlık kar olgusunun yarattığı müthiş bir kaosa doğru sürüklenmektedir.

Açıkça söylemek gerekir ki, son yirmi yılda uygulanan politikalar, bu politikaların elektrik sektörüne yansımaları, sektörün yalnızca bir yeniden yapılandırılması olarak adlandırılmaz. Yapılanlar, sosyal eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi sektörlerde yapılanların aynısıdır ve bunun doğru isimlendirmesi, "devletin ve ekonominin şok uluslu şirketlerin çıkarına yeniden yapılandırılması"dır. Bu yapılandırma üsrecin içerisinde tüm topluma ulusal olarak yutturulan politikaların kaynağı, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü vb. arkasına sığınmış ABD ve AB vb. kökenli uluslar arası sermayedir.

TMMOB 3. ENERJİ SEMPOZYUMU- 5-6-7 ARALIK 2001